

I förnuftets skugga: Essäer om Nietzsches filosofi

Hans Ruin

Symposion förlag 2021. 267 s. ISBN 978-91-87483-50-9

Det tycks som att Nietzsche är mer aktuell idag än på länge. Både hans åsikter och stil har hittat ett hem hos nationalkonservativa politiker, ledarskribenter och tyckare. Hans elitistiska anti-egalitarianism återfinns bland de som tycker att feminismen, multikulturalismen och vänstern gått för långt, och hans fragmentariska och polemiska stil passar dagens polariserade debattklimat där förmågan att provocera är lika viktig som innehållet.

Nietzsche avskydde sin samtid. Särskilt avskydde han sin samtids moraliska övertygelser och de hycklande filosofer som förespråkade denna moral. Som en grov generalisering kan man säga att Nietzsche vänder sig mot all egalitär moral (oavsett om den är kristen etik, kantiansk deontologi eller benthamitisk utilitarism) som på olika sätt hävdar den svages rätt mot "övermänniskorna". Problemet med sådana övertygelser är enligt Nietzsche att de, när de internaliseras av övermänniskor, får dem att lägga band på sin kreativa kraft vilket i sin tur gör världen till en tråkigare plats. Som exempel på övermänniskor som hade begränsats av slavmoralen nämner han Goethe, Beethoven, Napoleon.

Avskyn mot moralfilosoferna bygger dels på att slavmoralen de predikar gör världen till en tråkigare plats, dels och framför allt på att de *hycklar*. Eftersom filosoferna saknar naturlig styrka och dådkraft kan de inte mäta sig med övermänniskorna. Så, för att komma upp sig i världen måste de få övermänniskorna att lägga band på sig själva. De lyckas med detta genom att sprida lögnen att styrka och dådkraft är dåligt, och svaghet och ödmjukhet är bra. När denna slavmoral internaliseras tar övermänniskorna självmant ett steg tillbaka vilket leder till att moralfilosoferna ökar sitt relativa inflytande över andra. Hyckleriet består i att moralfilosoferna utger sig för att söka efter och predika moraliska sanningar när de i själva verket drivs av en vilja att utöka sitt eget inflytande över andra.

Även om just orden "slavmoral" och "moralfilosof" inte nämns av nationalkonservativa, så kan man hitta liknande argument i artiklar, inlägg och internettrådar. Man behöver, till exempel, inte söka länge för att hitta påståenden om den "politiska korrekthetens" (läs "slavmoralens") skadliga effekter på nationalkaraktären och om de "godhets-signalerande, vänsterblivna, kulturmarxistiska batikhäxor" (läs "hycklande moralfilosofer") som sprider dessa skadliga övertygelser. Då ökad

kunskap om Nietzsches liv och verk skulle kunna ge oss ökad kunskap om dagens nationalkonservativa idéströmningar, är det roligt att se att Hans Ruin skrivit en bok på svenska där baksidestexten utlovar "ett porträtt av hela Nietzsches verk och dess betydelse idag".

Bokens kapitel utgörs av tidigare publicerade uppsatser och konferensbidrag, och dessa består i sin tur dels av tolkningar och dels av redogörelser för Nietzsches liv. Ruin skriver fint om Nietzsches fysiska och mentala skörhet. Detta blir som vackrast i början av kapitel 4 där han menar att den havererade relationen till Paul Rée och Lou Salomé mynnar ut i *Så talade Zarathustra*.¹ Ruin tecknar med ömhet ett porträtt av en 38-årig "förödmjukad och ensam [...] uträknad sjukpensionär" som en gång i tiden hade ansetts vara "den tyska filologins unga stjärnlöfte". Men även om Ruin skriver bra om dessa och andra episoder i Nietzsches liv så lider framställningen av att de är utspridda över flera kapitel vilket gör att denna ofta upplevs som fragmentarisk. Om Ruin i stället hade samlat ihop biografin till ett eller flera kapitel hade det tillåtit honom att utveckla vissa passager och dra paralleller till samtiden.

Han hade, till exempel, kunnat ägnat mer utrymme åt att beskriva hur växelverkan mellan utanförskap och radikaliserings tog sig uttryck i Nietzsches skrivande. Det finns flera stycken där Ruin tangerar detta ämne. Till exempel när han beskriver hur hans före detta kollegor motar *Så talade Zarathustra*, en bok som är författad efter att han lämnat akademien:

För den borgerliga, akademiska och kristna miljö ur vilken Nietzsche stammade var själva föresatsen att göra en halvt mytisk religionsstiftare till modern talesperson för en ny världsåskådning, byggd på en arkaisk föreställning om en "evig återkomst" och framförd i en deklamatorisk-profetisk stil, något så främmande att man helst förteg det av medlidsam taktfullhet. (Ruin, s. 112)

Både Nietzsches val av innehåll och sätt att presentera detta gör honom omöjlig i de akademiska finrummen. Man kan ana hur de gamla kollegorna ömsom fnissar och ömsom skakar på huvudena bakom hans rygg. Ruin låter oss också få reda på att Nietzsche själv är smärtsamt medveten om sin förlorade akademiska och sociala status. Detta blir tydligt i Ruins beskrivning av relationen till den tidigare vännen och kollegan Erwin Rohde

1. Det finns ett berömt fotografi på de tre där Nietzsche och Rée står spända för en vagn i vilken Salomé sitter hållandes en piska.

som hade gått vidare till en framstående karriär som filolog och bildat familj och som med stigande oro och på växande avstånd betraktade den forne kamratens livsbana. Nietzsche låter Rhode [sic!] förstå att han genom dennes alltmer tillrättalagda och distanserade brev känner hans blick och röst: "Denna säger mig (jag kan höra det tillräckligt tydligt!): 'Min vän Nietzsche, du är nu *helt ensam*'. Så långt har det faktiskt gått." (Ruin, s. 111)

Ruin fokuserar på hur Nietzsches "radikalisering" gör honom ensam och isolerad, men det sägs tyvärr inte mycket om huruvida utanförskapet påverkar hans tänkande och skrivande. Det är lätt att föreställa sig hur den känsla Nietzsche ger uttryck för i sitt brev till Rohde driver hans tänkande allt längre bort från det tyska 1800-talets akademiska "åsiktskorridorer", vilket i sin tur naturligtvis gör honom än mer omöjlig i dessa sammanhang.

Lika fint som Ruin skriver om Nietzsches liv, lika svårbegripligt skriver han tyvärr om hans filosofi. Nietzsche använder sig ju flitigt av liknelser, metaforer och allegorier. För att ge en fördjupad kunskap borde kanske därför en uttolkare erbjuda konkreta tolkningar. Ruin gör inte det. I stället använder sig även han av liknelser och metaforer för att göra reda för Nietzsches tankar. Ta till exempel hans redogörelse av förordet till *Bortom gott och ont*:

Den dogmatiska filosofin framställs här som en impotent förförare, som inte längre lyckas med sitt uppsåt att snärja sanningen i en kvinnas gestalt: "Förutsatt att sanningen är en kvinna –, hurså? Vore då inte miss-tanken befogad att alla filosofer, i den mån de varit dogmatiker, förstått sig dåligt på kvinnor?". (Ruin, s. 156)

I förordet till *Bortom gott och ont* fortsätter Nietzsche:

att det förskräckliga allvar, den tafatta påflugenhet med vilka de hittills brukat närma sig sanningen, är oskickliga och opassande medel att vinna ett fruntimmers gunst? Säkert är att hon inte låter sig tjasas: – och varje dogmatik ligger i dödsryckningar. (*Bortom gott och ont*, s. 11)

Även om det är roligt att Ruin lägger till etiketten "impotent förförare", blir man inte mycket klokare på vad Nietzsche menar. Som bäst fungerar "impotent förförare" som en sammanfattning av Nietzsches metafor för den dogmatiska filosofin. Men på så vis ger den oss ingen djupare kunskap om vad Nietzsche avsåg. Till exempel kvarstår ju frågan: Vilken

är denna dogmatiska filosofi? Som sämst fungerar "impotent förförare" som en liknelse som är tänkt att förmedla något utöver originaltexten. Då uppstår ytterligare frågor såsom, till exempel, vad innebär det egentligen att en filosofi är impotent eller att den är en förförare?

Det finns fler exempel på hur Ruins redogörelser väcker fler frågor än de besvarar. Här är hans redogörelse av Nietzsches kritik av filosofin i *Bortom gott och ont* (§ 204–205):

Filosofin har i samtiden sjunkit ner till en asketiskt utövad vetenskap och positivism. Därmed har den enligt Nietzsche också av sagt sig sin uppgift att "härska" (§ 204). Med detta menar han inte nödvändigtvis en politiskt utövad makt, utan snarare en viss blickhöjd, en förmåga att "se ner på tingen". (§ 205) (Ruin, s. 160)

För det första är det svårt att avgöra ifall det första påståendet är sant eftersom vi inte får reda på vad det innebär att filosofin är en "asketiskt utövad vetenskap och positivism". Men även om detta hade förklarats så är efterföljande meningar svårtydda. Att förklara "härska" i termer av "blickhöjd" eller "en förmåga att 'se ner på tingen'" är knappast informativt för någon som vill lära sig mer om Nietzsches kritik av filosofin. Eftersom inget ytterligare klagörande erbjuds lämnas läsaren med en känsla av att ha missat något uppenbart.

Ett tredje exempel kommer från Ruins sammanfattning av vad han anser vara *Till moralens genealogis* slutsats:

För att möta detta av oss själva framkallade tomrum krävs, att vi inte bara *passivt* flyr undan det genom olika substitut, utan att vi tar in vidden av värdeförlusten och *aktivt* går den till mötes som en förberedelse för dess övervinnande. (Ruin, s. 168)

När ord kursiveras brukar det innebära att de är viktiga. Så vad innebär det att *aktivt* gå tomrummet till mötes som en förberedelse för dess övervinnande? Det kommer ett förtydligande:

med andra ord, att vi som ett svar på nihilismens egen utmaning utövar en *aktiv nihilism*. (s. 168)

Tyvärr ges ingen vidare förklaring av vad det innebär att utöva en *aktiv nihilism* och man lämnas därför ånyo med känslan av att ha missat något uppenbart.

Dessa tre exempel är alla tagna från kapitel 6, där moralisk nihilism diskuteras utifrån *Bortom gott och ont* och *Till moralens genealogi*, men

det finns gott om liknande stycken i de andra kapitlen. Det generella problemet är att användandet av nya metaforer, liknelser och oförklarade tekniska termer försvårar, snarare än underlättar, förståelsen av Nietzsche. Om man gillar metaforer skulle man kanske säga att i stället för att skala Nietzsches lök slår Ruin in den i lager efter lager av gladpack.

Det stora problemet med boken är att den inte infriar sitt löfte då den inte har mycket att säga om Nietzsches betydelse idag. På sin höjd närmar sig Ruin denna fråga då han argumenterar för att dagens fenomenologer borde intressera sig för Nietzsche. Detta gör att man undrar vem boken är skriven för. Den är knappast skriven för den intresserade allmänheten som vill lära sig mer om Nietzsches inflytande över dagens kulturdebatt. Den är nog ej heller skriven för filosofer som är nyfikna på att lära sig mer om Nietzsches filosofi. Nej, troligen är det en bok skriven för de redan frälsta: svenska Nietzschekännare. Det är synd då Ruins porträtt av Nietzsches bräcklighet förtjänar en större publik.

Nicolas Olsson Yaouzis